

Adoain-go Esteban agurgarriaren esku-iskribu bat

Duela hiru bat urte, aldizkari hontan argitaratu genituen Adoain-go Esteban agurgarriaren zenbait esku-iskribu¹. Iruñeko eliz barrutian gotzai-ondoko den Pedro M.ª Zabalza jaunak Erroman aurkitu, eta fotokopiaturik ekarri zituen.

Hemezortzi orrialde ziren denak, eta hamalau eman genituen orduan. Beste lauak ez ziren ongi ulertzen. Idazkera xehe eta iluna dute, irakurtzeko zaila. Zeuden eran emateko ez zirela on iduritu zitzaigun, eta hitzez hitz aldaturik emateko asmoa agertzen genuen. Horrela zioen V. G. jaunak sarrera gisa egin zion hitzaurre laburrean.

Hiru urteren buruan betetzera goaz orduan esana. Prediku haien hari bereko gaia da, noski. Zati labur bat. Egileak honela izendatu zuen bere lana: «Arrosarioaren hamabost misterioak hiru agerpenetan, eta 4. predikuan Maria Saindua ohoratzeko oharrak ematen dira»².

Argitaratuak diren orrialdeetan honako gai hauek sartzen ziren: 1) *Misterio gozosoak*. 2) *Dolorosak*, berak dioen bezala eta 3) *Mariaren debozionerako oharrak*.

Oraiko aldian, arrosarioaren aintzazko misterioei buruz emanak dituen orriak ekartzen ditugu.

Nunbait hitzaldiren bat emateko prestatu zituen. Mintzatzeko eginak dira, beraz eta XIX. mendean edozein elizetan entzuten ahal zirenen antzekoak. Orduko eliz-predikuen kutsua dute eta ez gara bere mamian sartzen.

Hortaz kanpo, bi alde berezi ikusten ditugu idazki hauetan: egilearen nortasuna, batetik, eta euskara galdua den herrialdeko semea izatea, bestetik. Adoain, berez, Urraul-Alto bailarako herritxoa da, Nafarroan. Etxekoek emandako izena Pedro Francisco Marcuello Zabalza zen (1808-1880). Kaputxino sartzean Esteban hartu zuen, eta sort herriaren deitura. Bere aita Aietxu-ko semea zen, eta ama Adoain-go.

Baina, ikus ditzagun lehenik bere idazkiak.

1 *Escritos en vascuence del Venerable P. Esteban de Adoain*. ZABALZA Pedro M.^a y V. G. FLV (1975) pp. 249-269.

2 *Los Misterios del Rosario en tres instrucciones: y en la cuarta se dan avisos para honrar a María Santísima*. Título: *Misterios del Rosario*.

MISTERIO GLORIAZCOAC

Maria Sainduari eguiten diren ohore guzien artean andiena eta baliosena da arregana maiz yoaita eta humilitate andienarequin escatzia arren laguntza gure mundu huntaco irriscuetan, ocasione eta irriscuetan ez erortzeco particularqui tentatuac izaten garenean garbitasunaren contra. Yoaten bagara confidencia oso batequin izanen dugu Andre dena Mariaren protejonea, eta asqui dugu erratea agur Maria bat, edo artzea escarietan, Arrosario Saindua edo alchatzea veguiac Maria Virginaren potreta bati e bien bada.

Ainbertze indar eta poderio baldin badu arrosarioac escuetan deabruaren contra, cer indar eta poderio eztu izanen erraten bada debocione andi batequin? Consideratuz Jesucristoren misterio principalenac?

Bertze vi partetan aditu duzue nola erran bear ditutzuen edo nola pensatu bear ditutzuen Misterio Gozosoac eta Dolorosac; bada orai adituco duzue nola erran bear ditutzuen Misterio Gloriazcoac, Zauzte.

Lembicico Misterio Gloriazcoan pentsatzen da, nola irur garren egunean ilqui cen Jesus glorios, guebiago ez iltzeco. Emen consideratu bear duzue, cein andia ote cen Jesucristoren gloria elqui izan cenean tombatic! Infernu guzia guelditu cen icaraturic eta guizon Adanen seme guciac libro deabruaren esclavotasunetic. Eta exa izanen bada herroquerietan andiena eta itsuena, Jesucristoc libratu ondoan, ainbertze sufrituez gueroz, berriz itzultzea deabru beraren azpira!

Pensazue, eta cergatic viurtzen dire guizonak lehenagoco esclavotasunera? Ah! Icusico duzue, satisfacione itsusi batengatic ceinac etziren venturaten guizonen presencian eguitera. Oh ene anai m(aitea) utzazu becatua eta otoiz dezagun Maria Virginia ardietsi diezagula Jesucristoren amorioa ez guebiago erortzeco deabruaren atzaparretan, eta.

Vigarren Misterioan contemplatzen da nola Jesucristo gure Salvatzailea berrogei egun pasatu ondoan mundu huntan piztuez gueroz igan cen zerurat Maria Sainduaren eta Apostoluen presencian. Emen consideratu bear duzue Jesucristorenganic errecibitu ditugun fagore eta graciac, cein andiac, cein miragarriac diren!

Gure lembicico guratsuec becatua eguin zuten bezain fite galdu zuten ceruco drechua, ceruco atead etsiac edo cerratuac izan ciren eta Aingeru bat ezarri cen expata batequin vier sartzera ez uzteco. Oh becatu madaricatu! bainan alegratu bear gara ceren Jesucristoc idequi dizquigun edo darozquigun ceruco atead; eta guc maitatzen badugu zabal zabala instente gucietan izanen ditugu atead idoquiac. Bainan ezta izanen miseria andi bat Jesucristoc vere eriotzearequin ceruco atead idequi dituenex gueroz, gure faltaz, guretzat cerra daitetzen! Bai e.a.m. miseria andia, eta bizquitartean placer batengatic aban-

donatzen da cerua, atsegin guzien echea, eta gracia gucien toquia, Saindu, Aingeru, Jesus, eta Mariaren compainia eta joaten da infernura malur eta maledicione gucien lecura.

*Emen gure viotz guciarequin otoiz dezagun arguidetzala gure entendi-menduac, izpirituac, ezagutzeco mundu huntaco gauzac diren bezala, pasatzen direla itzala bezala eta cein andiac diren Jesus gure Aitac ofreitzen dauz-
quigunac.*

Irur garen Misterioan contemplatzen da, nola Jesucristoc igorri zuen Izpiritu Saindua Mendecoste egunean Cenaculo deitzen cen (ezteira) toquira, non bildiac ceuden Apostoluac, Maria Virginaren compainian. Emen pensatu bear duxue, Apostoluac Izpiritu Saindua errecibitu baino lehen cein flacoac, eta cein otzac ciren Jaincoaren amorian; bada hau gucia agueri da Jesucristoren pasionean ceren batec saltzen du, bertze batec ucatzen du, eta guciec abandonatzen dute. Bainan Mendecoste egunean izpiritu Saindua errecibitu ondoan, extire lehenagoco flaco eta otzec; ez, guelditzen dire Jaincoaren amorioz beteac eta onengatic ichurtzen dute beren odol gucia.

Oh amorio divinoa! Arrazoin andiarequin erraten zuen San Agustinec, qui amat non laborat. Jaincoa maitatzen duenac ez ditu sentitzen trabailuak, ez ditu sufritzen gurutzeac; Jaincoa maite duena alegratzen da miserietan, gozatzen da gurutze eta persecucionetan... qui amat non laborat.

Ea, veraz, emen escatu bear diogu gure Ama Virgina Mariari, erdietsi diezagula amorio Sainduaren dobaina, eta orduan mundu huntaco miseria, gurutze, eta... guretzat izanen dire eztiac.

Laugarren Misterioan contemplatzen da, nola Maria S^a amabi urte pasatuez guero mundu huntan Jesucristoren eriotzearen ondoan eraman zuten Aingueruec cerurat. Emen pensatzen da nolacoa izan cen Maria Sainduaren eriotzea. Oh cein yustoa, cein ona, cein extia! Mariac icusten du arribatzen dela eriotzea, bainan icusten du alegranciaz, consolamenduz eta tranquilitatez beteric. Eztire icusten arren baitan inquietamenduac, icariac, lotsac, eta bel-durrac; ez, eta cergatic? Ceren Andre dena Mariaren vicia beti izan baizen ona, beti yustoa.

Apostoluac eta Aingueruac arritzen dira Maria abala icustiaz. Bainan badaquize San Agustinec erraten duena, nolacoa den vicia, ahalacoa dela eriotzea. Eta gure eriotzea nolacoa izanen ote da? Ah, sobera erran dezaquet eztela izanen alacoa! Ceren momentu artan orai eguiten ditugun becatu eta uts guziac presentatuco dira inquietatzera, orduan pensamenduac, gogoetac... Bainan adizazu, eta consola zaitte, zuc usten baduzu becatua, bici gaisto eta escandalosa, eta ohoratzen baduzu Maria, onec Amaric oberenac bezala lagunduco dizu eriotzeco orduan eta sentituco duzu Virginaren lagun ta arren debota guciec sentitu eta ezagutu duten bezala.

Eta hau gucia ordu artan izaiteco yarri zaite yadanic momentu huntan berean Maria Sainduaren protezionen azpian, eta atazazu zu(re) patrointzat, zere amatzat; bainan beti cervitzeco delibera(cio)ne fermu eta constant batequin.

Vortzgarren Misterioan consideratzen da, nola gure Ama V. Maria izan cen coronatua Jesus vere semeaganic, eta denbora berean consideratzen da Saindu gucién gloria. Emen azken Misterio huntan consideratu bear dugu Maria Saindua Jaincoaganic coronatua izan cenean ceruan seinalatua izan cela gure avocatatzat, eta avocata baten oficio berac eguin bear dituela bere debotequin.

Amadeo doctrinac erraten du, Maria birginac beti eta continuo galdegiten duela gure fagoretan: adstat B. Virgo semper interpellans pro nobis. Eguia da Andre dena-garbiac otoizten duela bere semea gucientzat, bainan bere(ci)qui arregana yoaten direnentzat, eta orren laguntza confidencia oso batequin escatzen dutenentzat. Orrengatic beti eta instenteoro escatu bear diogu San Felipe Neriquin, Maria Jaincoaren Ama otoizazu Jesus gugatic, Elizarequin, Maria Saindua Jaincoaren Ama, eguizu otoitz gu becatorentzat orai eta gure heriotzeco orenean. Halabiz.

Oh cein doatsuac izanen garen bear den debocione eta atencionearequin baldin erreztatzen badugu Arrosario Saindua! Oh cein fite erreglatuco ditezquien guiristinoen costuma tzarrac! Nola icusico genituzquien bertuac vicizen toquian eta practica onac amoriozco hele itsusien plazan.

Fite ezagutu zituen gure Aita San Dominicoc arrosarioaren efectu hunac Cembat heretico etzuen convertitu, cembat guiristino atera etziren becatutic? Cembat extire asi vici saindu baten eguiten! Cembatec extute eguin eriotze saindu bat?

Gure Eliza Ama Sainduac icusiric devocione honec mundu gucian eguiten dituen gauza miragarriac vere partetic eguin du abal gucia abrats arazteco indulgenciez ahala parcialez nola plenariez. Sei Erromaco Aita Sainduac anitz indulgenciequin abratsta dute otoitz saindu hau. Arrosario parte bat erraten duenac irabazten tu irur ogoi eta amar mila urteco indulgenciac, eta irur parteac erraten dituenac, hau da arrosario osoa, irabazten ditu laurogoi mila urte, eta Maria Sainduaren Arrosarioco caperan erraten duenac anitz guehiago.

Agur Maria eta Gure aita bacoChan irabazten dire eun egunen indulgencia. Alaber Maria Sainduaren besta principaletan irabazten da indulgencia plenaria confesatuz eta Jesucristoren Gorputza errecibituz. Ilabete gucian erreztatzen duenac irabazten du indulgencia plenaria confesatuz eta comunicatuz nhai duen egunean. Ontas landa anitz indulgencia dira irabazten direnac. Arrosario Sainduaren acabanzan erraten dire Virginia Mariaren letaniac, eta Sisto vortzgarriac eta Benedicto amairurgarnac errazuten aldi bacoChan

irabazten direla verreun egunen indulgenciac, eta Pio zazpigarnac irur-eun egun aldi bacochan. Eta ontas landa indulgencia plenaria Maria Sainduaren vortz besta principalenetan. Oc dire, Concepcione, Nativitate, Anunciacione, Purificacione eta Asuncione, confesatuz eta comunicatuz (.....)

Beraz cer erran dezaquet nic guehiago Maria Sainduaren (ohore)tan? Aditu duzue nola errezatu bear duzuen misterio gozosoac, dolorosac eta gloriosac consideratuz. Aditu duzue cer devocione, atencione eta afetuequin erran bear duzuen Arrosario Saindua. (-)ai bada extut erraten bertzeric, baizic deaburac berac erran zuena, hau da, Maria Sainduaren debocionearen azpian dagona, eta perseveranciarequin arrosarioa errezatzen duena extela galduco. Hala erran cion deabruac San Dominicori. Saindu honequin asiniz han arrosarioa esplicatzen, eta honequin finituco dut. Adizazue...

Reyanesec erraten du, Florenciaco hirian vici cen Benita deitzen cen emaztequi escandalosa bat. Hiri artara arribatu cen predicatzera gure aita San Dominico. Curiositatez joan cen aditzera emaztequi hura. Bainan Jainkoak ukitu zion biotza eta instantean yoan cen Sainduarengana eta erran cion nahi cela confesatu. San Dominicoc aditu zuen, confesatu eta oraino eman cion asolucionea, eta penitenciaz eman cion Arrosario Saindua. Bainan miserablea bereala itzuli izan cen becatura. Sainduac aditu zuen erori cela becatuan, eta bereala yoan cen emaztequi arrengana eta berri berritan confesatu zuen.

Egun batez Jaincoac eracutsi cion infernua eta han icusi zituen anitz arrengatic damnatuac cirela. Bereala ikusi zuen liburu bat non ceuden bere becatu guciac tzenbatuac. Orduan estonaturic, arrituric, bainan confidenziaz beteric yoan cen Maria Sainduarengana, eta Mariac ardietsi cion penitencia eguiteco denbora. Ordu artaric asi cen penitencia eguiten, bainan beti oroitzen cen liburu artan icusi cituen becatuez, eta abala erraten cion vere Ama Virginari quenzetzala becatuac liburu artaric. Maria Saindua aguertu cizayon eta erran cion barcatuac cirela becatu guciac, bainan beti oroitzecco becatuez, Jaincoaren misericordiaz, pasione sainduaz, eta oroitzecco anitz becatu gutia-goequin infernura yoan cirela; eta erran cion egun artan berean zortzi urteco aur batec infernura yoan bear zuela becatu batengatic.

OHARRAK

Aita Adoainen euskara Ipar aldekoa da gehien bat. Hiztegian eta joskeran ageri da. Deliberacione fermu erabiltzen du, asmo sendo edo erdal proposito firme itzultzeko. Fite ezagutu cituen dio beste nunbait, laster, berehala ezagutu zituela agertzera emateko. Begiratu batekin ikusten da.

JOSÉ MARÍA SATRÚSTEGUI

Horrek ez du esan nahi txikitan etxeko euskararik ikasi ez zuenik. 1808an jaio zen, urriaren hamekan. Bere bizia aztertu duen aita Ildefonso Ziaurrizkoak dioen bezala, Adoainen euskara egiten zen orduan, gero laster galduko bazen ere. Ikasi zuen, beraz, gurasoen euskara³.

1928an sartu bazen frailetxean, hogeitun urtetan utziko zuen bere herriko hizkuntza entzutez, eta meza eman ondoan misiolari izan zen Ameriketan. Ez da harrizkoa hirurogeita bost urteetan Ipar Euskal Herrira itzultzean (1873), ahanztorraturik edo erdi galdurik eukitzea txiki denborako mintzaira.

Baionan egondu zela badakigu eta, nahi eta ez, berritu behar izango zuen euskara, nahi baldin bazuen predikuren bat eman. Bere egonaldi honetako esku iskribuak izan daitezke.

Idazkera hangotua agertzen du: *hau, bura, mundu huntako, leben, hiria, obore, halabiz, gebiago*, eta abar.

Batzutan bikotasuna ikusten da: *ilqui, elqui* = berpiztu. «*Lembicico Misterio gloriazcoan... nola irur garren egunean ilquicen Jesus glorios, guebiago ez iltzeco.*» Eta aurrerago: «*Cein andia ote cen J. C-ren gloria elqui izan cenean tombatic.*» *Idequi, idoqui*, e.a.

Ortografian ere berdín gertatzen zaio: *heriotzea*, eta *eriotzea*.

Zenbait aldiz gaizki hartua du idazkera: «Apostoluak eta Aingeruak arritzen dira Maria *ahala* icustiaz...» «Nolacoa den vicia, *ahalacoa* dela eriotzea». Eta gero honela dio: «... sobera erran dezaket (gure eriotzea) ez dela izanen *alacoa*». *Hala, halacoa* idatzi beharrean.

Dirudienez ez zuen hizkuntzaz erabat jabetzeko astirik izan. 1880an hil zen Sanlukar Barramedakoan.

Horrexegatik, behar bada bere hizkuntzan badira txikitatik gordetako punduren batzu, Sakonki begiratzeko gauza litzateke.

Esate baterako, badira hitzen batzu ahoskatzeko gogorrak: *abrats, abratsta*. «Gure Eliza Ama Sainduak... vere partetic eguin du ahal gucia *abratsarazteco* indulgenciez ahala parcialez nola plenariez. Sei Erromaco Aita Sainduac anitz indulgenciequin *abratsta* dute otoitz saindu hau.»

Drechua = eskubidea. Hego aldeko kutsua duela iduri du, erdal *derecho* iturritzat harturik. «Gure lembicico guratsuec becatua eguin zuten bezain fite galdu zuten ceruco *drechua*.»

Aditzean ikusten da zalantza gehiago. Zuzenketa batean honela idatzi zuen lehenik: «Oh cein fite *erreglatuco diren* guiristinoen costuma tzarrac!

3 P. Ildefonso de CIÁURRIZ, *Vida del Siervo de Dios P. Fr. Esteban de Adoain, capuchino misionero apostólico en América y España*. (Barcelona, 1913), pp. 335-336.

Nola *icusico guenituen bertuteac...*» Gero, lerro gainean beste era hontara ageri da: «*erreglatuco ditezquien*», «*icusico guenituzquien*».

Beste pasarte batean ere nolabaiteco duda-muda agertzen du: «bainan alegratu bear gara ceren Jesucristoc *idequi gaituen ceruco ateac...*». Aditza marrazturic, beste era hontara zuzentzen du lerro gainean: «...ceren Jesucristoc *idequi dizquigun edo darozquigun*». Alegratu hitza gaztela aldeko emaitza da.

Ez da nere asmoa iskribuaren barne azterketa sakona egitea, bide ematea baizik. Euskara galdua den herrialde baten lekuko gerta liteke zenbait hitz eta asamesetan.

José María SATRÚSTEGUI

Numerario de la Real Academia de la Lengua Vasca, y correspondiente de' Instituto Americano de Estudios Vascos

RESUMEN

El manuscrito vasco del P. Esteban de Adoain (1808-1880) que transcribimos, procede del *Archivo de la Sagrada Congregación para las causas de los Santos*, en Roma. Figura en el legajo titulado «Escritos del Venerable Siervo de Dios P. Esteban de Adoain, cap.».

Fue fotocopiado y traído por el M. I. D. Pedro María Zabalza, Provicario del Arzobispado de Pamplona, para su inclusión en la revista FLV, que publicó en parte, con el título *Escritos en vascuence del Venerable P. Esteban de Adoain* (núm. 20, 1975, pp. 249-269).

El original lleva el siguiente encabezamiento general: «Los Misterios del Rosario en tres instrucciones: y en la cuarta se dan avisos para honrar a María Santísima». Consta de 18 páginas, de las que catorce fueron reproducidas en facsímil por la revista en aquella ocasión.

Con la transcripción de esta última parte, que por la borrosa calidad de la fotocopia no pudo ser incluida entonces, completamos la entrega de don Pedro María Zabalza.

RESUMÉ

Le manuscrit basque du Père Esteban d'Adoain (1808-1880) que nous transcrivons, provient des *Archives de la Sacrée Congrégation pour les causes des Saints*, de Rome. On le trouve dans la liasse ayant pour titre «Escritos del Venerable Siervo de Dios P. Esteban de Adoain, cap.».

JOSÉ MARÍA SATRÚSTEGUI

Il fût photocopié et ramené par le chanoine P. M. Zabalza, Vicaire Général de l'archevêché de Pampelune, pour sa publication dans la revue FLV., et fût publié en partie avec le titre «*Escritos en vascuence del Venerable P. Esteban de Adoain*» (20, 1975, pp. 249-269).

L'original porte l'en-tête suivant: «*Los Misterios del Rosario en tres instrucciones, y en la cuarta se dan avisos para honrar a María Santísima*». Il compte 18 pages desquelles 14 furent reproduites en fac-similé alors par la revue.

Avec la transcription de cette dernière partie, qui par la mauvaise qualité de la photocopie ne pût être incluse alors, nous completons la remise de P. M. Zabalza.

BIBLIOGRAFIA

- ARBEIZA, Teófilo de, *Esteban de Adoain*. Temas de cultura popular (Diputación Foral de Navarra) núm. 50.
- ARCHIVO de la Sagrada Congregación para las Causas de los Santos. Legajo: *Escritos del Venerable Siervo de Dios P. Esteban de Adoain*. Curia de Roma.
- CIÁURRIZ, Ildefonso de, *Vida del Siervo de Dios P. Fr. Esteban de Adoain, capuchino misionero apostólico en América y España*. (Barcelona, 1913).
- ESTELLA, Gumersindo de, *Lo portentoso del Padre Esteban de Adoain* Imp. PP. Capuchinos, Pamplona, 1950.
- INTZA'R, Damaso. *Adoain-go Esteban Aita*. Misiolari arrigarria. Aita Arbeiza-k erdaraz egindakoaren itzulpena. (Iruña, 1970).
- OTHOIZLARI, *Aita Extebe Adoain*. (Belloc, Urt, 1960) 24, pp. 304-307
- PEÑA SANTIAGO L. P., *San Martín J. Estudio etnográfico del valle de Urraul Alto, "Munibe"* (San Sebastián, 1966) XVIII, p. 117.
- RIEZU, Crispín de, *Necrológico de los Frailes Menores Capuchinos de Navarra-Cantabria-Aragón* (Pamplona, 1958).
- SAN MARTÍN, J., *Vocabulario euskaro adicional del Padre Esteban de Adoain*. FLV (1977) 26, pp. 271-280.
- ZABALZA, P. M., *Escritos en vascuence del Venerable P. Esteban de Adoain*. FLV. (1975) 20, pp. 249-269.